

УДК: 377.36:330(438)

ОЛЕНА ОГІЄНКО, доктор педагогічних наук, професор
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка, МОН України
Адреса: вул. Роменська, 87, Суми, 40002, Україна
E-mail: el.ogienko@gmail.com

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ В УНІВЕРСИТЕТАХ ПОЛЬЩІ

АНОТАЦІЯ

У статті узагальнено польський досвід професійної підготовки фахівців економічного профілю в університетах, визначено її структурні, змістові, процесуальні особливості. Доведено, що чинниками реформування економічної освіти в Польщі є процеси глобалізації, інтернаціоналізації, інтеграції, технологізації та інформатизації. З'ясовано, що формування компетентного фахівця економічного профілю здійснюється на засадах компетентнісного й особистісно-діяльнісного підходів, що дає можливість зорієнтувати навчальний процес на студента як активного суб'єкта навчання, створити умови для розвитку його творчого потенціалу, сформувати професіонала, який володіє необхідними компетентностями у професійній діяльності. Виявлено вплив університетів Польщі на якість професійної підготовки майбутніх фахівців у процесі обміну студентами. Акцентовується увага на гнучкості та варіативності навчальних планів і програм професійної підготовки фахівців економічного профілю в університетах Польщі. Із-поміж перспективних методів навчання виокремлено метод ситуаційного моделювання, який дозволяє створювати ситуації, що максимально наближені до майбутньої практичної діяльності студентів, орієнтований на співтворчість, роботу в команді. Визначено, що особливостями професійної підготовки фахівців економічного профілю в університетах Польщі є гнучкість, диверсифікація, стандартизація, персоналізація, адаптація до сучасного ринку праці. Доведено, що результатом професійної підготовки в університетах Польщі за економічними напрямками має бути фахівець із високим рівнем професіоналізму, готовності до швидкоплинних змін в економіці і суспільстві.

Ключові слова: економічна освіта, університет, Польща, професійна підготовка фахівців економічного профілю, компетентність, навчальна програма, гнучкість, диверсифікація.

ВСТУП

Процеси глобалізації й інтеграції, що безпосередньо впливають на соціально-економічний розвиток України, зумовлюють реформаційні зміни освітніх орієнтирів, надання пріоритетів загальнолюдським цінностям, орієнтацію на реальні потреби людини, суспільства, країни. У цьому контексті важливого значення набуває створення якісної системи економічної освіти в Україні, яка відповідає вимогам ринкової економіки, переходу до демократичної, правової держави [7]. З метою забезпечення якості економічної освіти схвалено «Концепцію розвитку економічної освіти в Україні», де наголошується, що головною парадигмою економічної освіти є розуміння

того, що розвиток економічної сфери суспільства значною мірою зумовлений характером життєдіяльності людини, її світоглядом, соціально відповідальною поведінкою [5]. Сьогодні вища економічна освіта в Україні є однією з престижних і популярних. Це підтверджують дані, опубліковані держкомстатом України. Так, частка фахівців, які здобувають вищу економічну освіту, постійно збільшується. Якщо в 2010 році вона складала 17,4 % від всіх випускників, то в 2011 – вже 28,7 %, а в 2014 – 31,2 % [6].

Водночас в умовах інтеграції України до європейського та світового освітнього простору, забезпечення мобільності людей, входження в інформаційне суспільство виникає необхідність враховувати загальні тенденції європейського розвитку економічної освіти, особливості професійної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю, зокрема прогресивні ідеї польського досвіду, оскільки Польща є активним членом Європейського Союзу і має вагомий педагогічний досвід досягнення та розвинутої систему економічної освіти.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження – узагальнити польський досвід професійної підготовки фахівців економічного профілю в університетах, визначити її структурні, змістові, процесуальні особливості.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичну основу дослідження становлять праці вітчизняних учених, серед яких В. Андрущенко, Н. Бідок, М. Вачевський, В. Кремень, В. Луговой, Н. Ничкало, О. Падалка, Т. Поясок, О. Романовський, Г. Товканець, та ін., і зарубіжних науковців, зокрема таких, як Л. Клайн, Е. Ласло, Й. Малах, П. Матею, С. Мендловіц, В. Пеняк, Б. Плєскович, І. Проуха, Х. Хорта, Й. Шумпетер та ін., присвячені проблемам розвитку вищої освіти взагалі та вищої економічної освіти. Дослідженню сприяли праці педагогів та освітян, присвячені професійній підготовці фахівців економічного профілю (Я. Бексяк, Б. Вавжиняк, М. Вачевський, Л. Влодарська-Зола, Б. Гарбачик, У. Гжелонська, Х. Гульда, І. Дурлік, Є. Іванченко, А. Майчер-Телеон, Т. Поясок Е. Хмелецька та ін.).

Для досягнення мети дослідження використовувався комплекс теоретичних методів: аналіз і синтез, систематизація наукової літератури і нормативної документації з проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців; контекст-аналіз та зіставлення – для порівняння навчальних планів і програм; узагальнення – при формулюванні висновків.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У контексті процесів, що відбуваються у вищій освіті у Польщі, а також враховуючи наукові напрацювання вчених і практиків, зазначимо, що розвиток вищої економічної освіти базується на історико-культурних і духовно-моральних традиціях, орієнтований на поглиблений аналіз економічних процесів, що сприяють формуванню основ соціально орієнтованої економіки; супроводжується переглядом освітніх стратегічних пріоритетів і ціннісних уявлень, методологічних і методичних засад, уточненням функцій, появою нових підходів та ідей щодо розвитку вищої економічної освіти [15, с. 379].

Модернізація системи польської освіти взагалі й економічної зокрема розпочалася 1989 року, після демократичної революції і переходу до ринкової економіки. Особливе значення в освітніх реформах мала ідея справедливості у взаємодії глобальної економіки і ринку праці, оскільки в умовах глобалізації й інтернаціоналізації потреби суспільного розвитку набувають всезагального характеру.

У цьому контексті Л. Володарська-Зола вважає, що професійна підготовка майбутніх фахівців економічного профілю у вищих навчальних закладах повинна реалізовуватися на економічно-економетричній, гуманітарній і технічній базі та має гарантувати студентам одержання, крім професійних знань у галузі організації та управління, економіки, фінансів, маркетингу, також гуманітарних знань [3, с. 17]. Акцентування на гуманітарних знаннях зумовлюється посиленням ролі людського капіталу, прагнення розкривати і використовувати потенціал людини. Водночас професійна підготовка майбутніх фахівців економічного профілю має підпорядковуватися вимогам і потребам ринку праці, враховувати ті соціально-економічні і технологічні зміни, що відбуваються не тільки в країні, а й у світі. Тому провідними чинниками, які впливають на організацію професійної підготовки фахівців у Польщі є, перш за все, конкурентоспроможність економіки Польщі у системі глобальної світової економіки, динаміка ринкових критеріїв, зміни на ринку праці.

Реформування економічної освіти в Польщі відбувається на засадах демократизації освітнього простору, децентралізації управління освітою. Тому однією зі структурних особливостей професійної підготовки фахівців економічного профілю є диверсифікація навчальних закладів. До мережі навчальних закладів належать як університети, так і вищі школи й академії, зокрема Варшавський університет економіки, Люблінський технічний університет «Люблінська політехніка», Університет економіки (м. Бидгощ), Вроцлавський університет економіки, Краківський університет економіки, Університет економіки (м. Катовіце), Вища економічна школа (м. Білосток), Академія управління та адміністрації (м. Ополес) та ін. У вищих навчальних закладах Польщі використовується триступенева система, за якої готують бакалавра (Licencjat, Inzynier), магістра (Magister) і доктора наук (Doktor) [4].

Зауважимо, що вищі Польщі включені до Європейської системи обміну студентів, що суттєво впливає на якість професійної підготовки майбутніх фахівців, оскільки польські студенти мають можливість навчатися у провідних університетах світу.

У Польщі система освіти взагалі та економічна освіта зокрема функціонує за вимогами Європейської системи переказу і накопичення кредитів (ECTS) та за Міжнародними стандартами класифікації освіти (ISCED), що дає можливість розвивати економічну освіту у напрямі зближення систем підготовки фахівців у країнах європейської спільноти [2].

В основі професійної підготовки фахівців економічного профілю в університетах Польщі лежить компетентнісний підхід, який передбачає нове бачення цілей і оцінки результатів професійної підготовки, акцентує увагу на формуванні компетентного фахівця, який володіє необхідними компетентностями у професійній діяльності.

Важливість і значущість компетентнісного підходу у вищій освіті обговорювалися на симпозіумі Ради Європи «Ключові компетентності для Європи», задекларовані в «Меморандумі з питань освіти впродовж життя» [10].

На основі компетентнісного підходу визначають професійні компетентності фахівців економічного профілю, які розглядають, як:

– якісну характеристику особистості, що охоплює систему науково-теоретичних знань, зокрема й спеціальних, у галузі економіки, професійних умінь і навичок, досвіду, наявність інтересу й стійкої потреби в тому, щоб бути компетентним фахівцем економічного профілю (О. Булавенко, В. Миханєв);

– як інтегративну цілісність знань, умінь, навичок і досвіду діяльності, набутих у процесі навчання, що забезпечують здатність фахівців до професійної діяльності та життя у швидкозмінному суспільстві (Є. Іванченко);

– як єдність трьох складників: економічного (компетенції, що стосуються роботи з інформацією в обліковому, економічному, фінансовому напрямках); комп'ютерного (компетенції, що стосуються роботи з комп'ютерною технікою і програмами); виробничо-діяльнісного (компетенції, що стосуються використання засобів сучасних інноваційних технологій згідно з обліково-економічною інформацією) (М. Теловата) [8, с. 204; 9].

Отже, компетентність фахівців економічного профілю доцільно розглядати в єдності особистісних і діяльнісних проявів феномену, яка гармонійно поєднує ключові компетентності, професіоналізм і соціальну компетентність особистості.

Компетентнісний підхід є провідним у визначенні змісту професійної підготовки фахівців економічного профілю в університетах Польщі, що дозволяє готувати випускників відповідно до потреб ринку праці. Водночас компетентнісний підхід, на думку польських дослідників [9; 15], є одним із ключових аспектів розробки стандартів якості освіти, здатен виконувати роль мотиваційного і цільового фактора для майбутнього фахівця.

Поряд із компетентнісним підходом важливу роль у професійній підготовці фахівців економічного профілю в університетах Польщі відіграє особистісно-діяльнісний підхід, який дає можливість зорієнтувати навчальний процес на особистість як мету, суб'єкт, результат і критерій його ефективності, акцентує увагу на необхідності створення умов для розвитку творчого потенціалу студентів, становлення студента як активного суб'єкта, визнання унікальності суб'єктивного досвіду самого студента як важливого джерела індивідуальної життєдіяльності.

Заактуалізуємо на тому, що особистісно-орієнтований підхід стає особливо важливим у функціонуванні сучасного університету, який швидко змінюється. Як вважає М. Малевські, відбувається суперечка між «мудрістю та вмінням», що зумовлено еволюцією університету від «моделі спільноти» до «моделі виробництва» [4, с. 26]. Сучасний університет перетворюється на ринкову модель, функціонування якої спирається на ринкові критерії. Тому університет повинен бути формою освітніх послуг, основним принципом функціонування якого стає задоволення потреб студента.

З'ясовано, що зміст професійної підготовки фахівців економічного профілю визначається освітніми стандартами, за яким підготовка здійснюється за двома циклами. Перший цикл вміщує шість семестрів, а кількість кредитів повинна бути не менше 180. Після проходження першого циклу навчання майбутні фахівці з економіки отримують теоретичні економічні знання, практичні уміння і навички.

Другий цикл підготовки фахівців містить чотири семестри, упродовж яких студенти набирають 120 кредитів. Випускники другого циклу навчання мають поглиблені знання з економічних дисциплін, володіють методами аналізу моделювання і прогнозування економічних явищ, здатні працювати у різних сегментах європейського ринку [2; 9; 15].

Наприклад, Жешувський університет пропонує економічну освіту за такими спеціальностями, як: економіка і підприємництво; економіка бізнес-послуг; економіка як чинник місцевого і регіонального розвитку; європейська економічна інтеграція. Після закінчення університету випускники можуть працювати в економічних установах і організаціях, а також в органах державної адміністрації [14].

На нашу думку, перспективним є впровадження в університеті економіки в Кракові персоналізованої освіти, коли студент має можливість обирати навчальні предмети, складати індивідуальну освітню траєкторію відповідно до своїх інтересів, потреб і очікувань [13].

У процесі аналізу освітніх програм ми виділили такі вимоги до формування змісту професійної підготовки майбутнього фахівця економічного профілю: диверсифікація, інтеграція, стандартизація, міждисциплінарність, варіативність, персоналізація.

Гнучкість професійної підготовки бакалаврів і магістрів зумовлена змістом і структурою навчального плану. Причому вивчення гуманітарних та соціально-економічних навчальних курсів сприяє формуванню світогляду майбутнього фахівця, визначенню власних особистісних і професійних завдань. Цікаво, що поділ на нормативні та варіативні навчальні курси відсутній. Які саме навчальні курси вводить у навчальний план вирішує вчена рада університету.

Водночас реформування економічної освіти в Польщі змінює підходи до організації і використання форм та методів навчання в університеті, сприяє впровадженню нових інноваційних технологій навчання, нових практико-орієнтованих методик. Акцент переноситься на самостійну роботу студентів, залучення їх до проектної діяльності.

Польські дослідники основну увагу зосереджують на педагогічних можливостях застосування методу ситуаційного моделювання у процесі навчання майбутніх фахівців економічного профілю. Цей метод уперше був застосований у Гарвардській школі бізнесу, і сьогодні аналіз кейсових ситуацій займає майже 90 % навчального процесу в американських закладах бізнес-освіти. Для студента створюється ситуація, максимально наближена до проблем практики, яка потребує пошуку шляхів її вирішення [13].

Слід особливо відзначити, що в університетах Польщі використовують різні види методу ситуаційного моделювання, зокрема:

- «Гарвардський метод випадку», що передбачає аналіз конкретної ситуації, яка потребує певного аналітичного мислення чи вирішення конфлікту;
- метод розробки проектів дає можливість, по-перше, вирішувати конкретні економічні завдання, по-друге, вчить працювати в команді;
- «метод Пілєрса», або метод розв'язання інциденту, базується на розв'язанні так званого міні-випадку (інциденту), який є нехарактерним у професійній діяльності фахівця (причому подається обмежена інформація про нього), і студенти пропонують своє бачення й вирішення, залучаються до дискусії, мозкового штурму, потім ухвалюється остаточне рішення;
- баскет-метод, що дозволяє через моделювання діяльності керівника формувати управлінські якості;
- метод поступового ознайомлення з випадком – інформація щодо певної ситуації подається частинами, після її обговорення і схвалення рішення повідомляється наступний блок інформації, аналіз якої впливає на остаточне вирішення ситуації [1, с. 22; 15; 13].

На основі методу ситуаційного моделювання в університетах Польщі базується метод імітацій.

Розглянемо особливості застосування методу ситуаційного моделювання у процесі навчання студентів Варшавського університету економіки [12]. Студентам

пропонується робота над певними проектами, які містять реальні проблеми, а їх вирішення передбачає міждисциплінарний підхід, застосування знань із різних галузей: економіки, менеджменту, маркетингу тощо. Водночас студенти повинні встановлювати зв'язки з організаціями, підприємствами, наближаючи навчання до реальних умов майбутньої професійної діяльності.

ВИСНОВКИ

Отже, вивчення польського досвіду щодо професійної підготовки фахівців економічного профілю дозволяє зробити висновок, що вона спрямована на формування у фахівців економічного мислення, професійних компетентностей, здатності постійно оновлювати й підвищувати свій рівень знань. Провідними чинниками, які впливають на професійну підготовку фахівців, є: необхідність підтримувати конкурентноспроможність польської економіки, відповідь на виклики глобалізації та інтеграції, введення нових ринкових критеріїв; динаміка змін щодо вимог ринку праці. Мережа навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців економічного профілю, характеризується різноманітністю та різноспрямованістю професійної підготовки (структурні особливості). Компетентнісний і особистісно-діяльнісний підходи є визначальними у підготовці фахівців економічного профілю в університетах Польщі. Навчальні плани і програми враховують перспективні потреби економіки та підприємств, національного і міжнародного ринку праці; забезпечують майбутнього фахівця знаннями і вміннями, необхідними для ефективної професійної діяльності, готують до усвідомлення важливості й необхідності освіти впродовж життя. Змістовими особливостями професійної підготовки фахівців економічного профілю є гнучкість, диверсифікація, стандартизація, персоналізація, адаптація до сучасного ринку праці. Ефективність професійної підготовки фахівців в університетах Польщі значною мірою залежить від застосування інноваційних технологій і методів навчання. У навчальному процесі широко використовується метод ситуаційного моделювання. Випереджальний розвиток професійної підготовки фахівців економічного профілю в університетах Польщі забезпечується впровадженням практико-орієнтованої парадигми, в основі якої є гармонійне поєднання, взаємозв'язок і взаємодоповнення знань – умінь – навичок – досвіду діяльності – компетентності.

Перспективними напрямками подальших розробок є: дослідження особливостей змісту предметного наповнення навчальних програм професійної підготовки фахівців економічного профілю в освітніх закладах Польщі, виявлення критеріїв оцінювання якості підготовки бакалаврів і магістрів економічного профілю в системі вищої освіти Польщі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Активізація навчального процесу у сучасній вищій школі: метод. огляд / уклад. Л. А. Якимова. – К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. – 32 с.
2. Вачевський М. Сучасна економічна освіта у країнах Західної Європи: формування професійних компетенцій / М. Вачевський // Рідна школа. – 2006. – № 3. – С. 71–74.
3. Влодарська-Зола Л. Професійна підготовка майбутніх менеджерів у вищих технічних навчальних закладах [текст] : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. / Л. Влодарська-Зола; Ін-т педагогіки та психології професійної освіти АПН України. – К., 2003. – 20 с.

4. Загородня А. А. Зміст професійної підготовки фахівців економічної галузі в Республіці Польщі / А. А. Загородня // Проблеми економіки. – 2015. – № 4. – С. 25–29.
5. Концепція розвитку економічної освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uazakon.com/document/fpart82/idx82748.htm>.
6. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2010/11, 2011/2012, 2012/2013 навчального року [Електронний ресурс] : Статистичний бюлетень – К. : Державний комітет статистики України // Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua//druk/katalog/>
7. Сучасна економічна освіта : Україна і Болонський процес / за ред. В. Д. Данилевича. – К., 2006. – 326 с.
8. Шевчук О. Основні підходи до підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного напрямку в Україні / О. Шевчук // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2013. – № 2 (11). – С. 200–207.
9. Competencies as the Key to the Development of Poland: the Report Concluding the Second Round of the Study of Human Capital in Poland conducted in 2011 / edited by J. Górniak. – Warszawa : Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 2012. – 237 p.
10. Hutmacher W. Key Competencies for Europe. Report of the Symposium / Walo Hutmacher – Strasbourg: Council for Cultural Cooperation, 1997. – 72 p.
11. Szkoła Główna Handlowa w Warszawie (SGH) [Zasób electroniczny]. – Tryb dostępu : <http://uczelnia.sgh.waw.pl/en/Pages/default.aspx>.
12. The Case Study Method in Business Education: textbook edited by Ph. Ammerman, A. Gawel, M. Pietrzykowski, R. Rauktienė, T. Williamson. – Poznań : Bogucki Wydawnictwo Naukowe, 2012. – 116 p.
13. Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie [Zasób electroniczny]. – Tryb dostępu : <https://www.uek.krakow.pl/>.
14. Uniwersytet Rzeszowski [Zasób electroniczny]. – Tryb dostępu : <http://www.ur.edu.pl/wydzialy/ekonomii>.
15. Zajicek E. The Reform of Higher Economic Education in Poland / E. Zajicek, T. Steen, S. Domański // The Journal of Economic Education. – 1997. – Vol. 28. – No 4. – P. 377–382.